

DOI: <https://doi.org/10.32836/2521-666X/2020-68-34>
УДК 336.713

Новікова Л.Ф.

кандидат економічних наук, доцент,
Університет митної справи та фінансів

Рудянова Т.М.

кандидат фізико-математичних наук, доцент,
Університет митної справи та фінансів

Пушечнікова А.О.

студентка,
Університет митної справи та фінансів

Novikova Lyudmila, Rudyanova Tetyana, Pushechnikova Anastasia
University of Customs and Finance

SREP-АНАЛІЗ ЯК СУЧАСНА СИСТЕМА ОЦІНКИ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ БАНКІВ: ВІТЧИЗНЯНА ПРАКТИКА

SREP-ANALYSIS AS A MODERN SYSTEM FOR ASSESSING FINANCIAL STABILITY OF BANKS: DOMESTIC PRACTICE

У статті визначено основні характеристики та практичне значення SREP-аналізу, проаналізовано загальні підходи до проведення оцінки банків за методологією SREP та процес наглядової оцінки (SREP) у Національному банку України. Визначено основні напрями аналізу, на яких ґрунтується SREP-аналіз. Проаналізовано показники, використання яких передбачає аналіз бізнес-моделі банку, та основні інструменти для проведення оцінки бізнес-моделей банків. Охарактеризовано основні етапи, які передбачає оцінка на основі методики SREP, такі як аналіз та оцінка бізнес-моделі, оцінка корпоративного управління та системи внутрішнього контролю, оцінка ризиків капіталу, оцінка ризиків ліквідності та фінансування. Визначено основні критерії класифікації банків за бізнес-моделями. Проаналізовано класифікацію бізнес-моделей банків, яку пропонує Національний банк України в рамках SREP-аналізу.

Ключові слова: банк, банківське регулювання, бізнес-модель, оцінка ризиків, фінансовий стан, фінансова стійкість, SREP-аналіз.

В статье определены основные характеристики и практическое значение SREP-анализа, проанализированы общие подходы к проведению оценки банков по методологии SREP и процесс оценки надзора (SREP) в Национальном банке Украины. Определены основные направления анализа, на которых базируется SREP-анализ. Проанализированы показатели, использование которых пересматривает анализ бизнес-модели банка, и основные инструменты для проведения оценки бизнес-моделей банков. Охарактеризованы основные этапы, которые предусматривают оценку на основе методики SREP, такие как анализ и оценка бизнес-модели, оценка корпоративного управления и системы внутреннего контроля, оценка рисков капитала, оценка рисков ликвидности и финансирования. Определены основные критерии классификации банков по бизнес-моделям. Проанализирована классификация бизнес-моделей банков, которую предлагает Национальный банк Украины в рамках SREP-анализа.

Ключевые слова: банк, банковское регулирование, бизнес-модель, оценка рисков, финансовое состояние, финансовая устойчивость, SREP-анализ.

During 2014-2017, the banking system of Ukraine showed losses, and since 2018, it showed profit. Since 2016, the number of banks in the system has decreased from 117 to 75, that is, 1.5 times. The situation on the banking market in Ukraine is quite complicated. This is due to many external and internal factors. Assessing the financial condition of banks, especially based on a risk-based approach, has become a necessity. The SREP concept "Supervisory review and evaluation process" was introduced in Ukraine in 2018 by adopting a resolution of the Board of the National Bank of Ukraine No. 59 "Methodology for assessing banks during the implementation of non-stop banking supervision". In fact, this is the introduction of foreign experience (the system was implemented in 19 countries of the Eurozone), taking into account the basic principles of effective banking supervision and the recommendations of the Basel Committee on Banking Supervision. This made it possible to establish the procedure for the National Bank of Ukraine to conduct non-stop banking supervision based on a risk-based approach. The SREP concept is based on the requirements of the European Banking Authority, covers all banks, involves a comprehensive analysis based on clearly defined updated information with the further development of a supervisory strategy. The article defines the main characteristics and practical value of the SREP analysis, analyzes the general approaches to the assessment of banks by the SREP methodology and the SREP process in the National Bank of Ukraine. The basic directions of analysis on which SREP-analysis is based are determined. The indicators are analyzed, the use of which involves analysis of the bank's business model and the main tools for conducting an assessment of business models of banks. The main stages of SREP assessment, such as business model analysis and evaluation, corporate governance assessment and internal control, capital risk assessment, liquidity risk assessment and financing, are described. The basic criteria of classification of banks by business models are determined. The classification of business models of banks, which is offered by the National Bank of Ukraine within the SREP-analysis, is analyzed.

Key words: bank, banking regulation, business model, risk assessment, financial status, financial stability, SREP-analysis.

Постановка проблеми. Сьогодні для банківського сектору України характерне зниження ефективності виконання банками своїх функцій та результатів їхньої діяльності внаслідок виникнення кризових явищ та відповідних ризиків. Якісна оцінка фінансового стану та фінансової стійкості банків дає змогу виявити, мінімізувати або запобігти розвитку кризових явищ у банківському секторі, що значною мірою сприяє зміцненню економічної безпеки та фінансової стабільності економіки країни. Слід зазначити, що саме правильно проведений аналіз бізнес-моделі банку створює умови для виявлення основних загроз фінансовій стійкості банків. Також слід визнати, що сьогодні питання аналізу фінансової стійкості банку з урахуванням його бізнес-моделі функціонування є не повністю дослідженим, особливо це стосується застосування моделі аналізу SREP, що й зумовлює актуальність даної теми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання оцінки фінансового стану та фінансової стійкості банків розглядали у своїх роботах А. Фалюта, Т. Січко, Н. Грабова, В. Бобиль, О. Васильчишина, О. Калініна, О. Іщенко, А. Лучаківський, Ю. Примак. Однак безпосередньо формуванню та розвитку бізнес-моделей банків присвячено праці вітчизняних економістів, серед яких можна виділити І. Волошко, О. Заруцьку, Ю. Онищенко, котрі зробили значний внесок у дослідження теоретичних основ та практичної реалізації формування й використання бізнес-моделей банків.

Мета статті полягає у дослідженні поняття «SREP-аналіз», виокремленні основних напрямів аналізу та основних критеріїв класифікації банків за бізнес-моделями, аналізі основних етапів оцінки на основі методики SREP та класифікації бізнес-моделей банків у рамках SREP-аналізу, запропонованих НБУ, визначенні взаємозв'язку між моделлю бізнесу банку та рівнем його фінансової стійкості.

Виклад основного матеріалу. В умовах сучасного розвитку банківського сектору України поняття «бізнес-моделі банку» та питання використання ефективної бізнес-моделі з метою забезпечення прибутковості й мінімізації ризиків стають усе більш актуальними. Слід звернути увагу на те, що сьогодні Національний банк України вимагає формування та визначення бізнес-моделі від кожного українського банку, щоб розуміти перспективи функціонування банків та їхній вплив на економіку. Національний банк України на основі визначення бізнес-моделі банку проводить наглядову оцінку SREP (Supervisory review and evaluation process).

Модель аналізу SREP значної популярності набула в країнах Європи. Ця модель є доопрацьованою версією ICAAP (Internal Capital Adequacy Assessment Process). Тоді як ICAAP було розроблено в рамках Базеля II та спрямовано на дослідження внутрішніх процедур та процесів в банку з метою визначення рівня достатності капітальних ресурсів у довгостроковій перспективі для покриття всіх можливих ризиків, SREP-аналіз ґрунтується на основних взаємопов'язаних напрямках аналізу, які були запропоновані Європейською банків-

ською організацією у 2014 р., і запроваджений у системі банківського нагляду країн Європи в 2015 р. Це здійснення класифікації фінансових інституцій відповідно до результатів кластерного аналізу, постійний моніторинг показників діяльності банків, аналіз бізнес-моделі банку, оцінка системи внутрішнього управління та контролю, оцінка адекватності капіталу, оцінка ризиків ліквідності та достатності джерел для підтримання ліквідності банку, визначення результуючої оцінки фінансового стану та фінансової стійкості банку, визначення заходів, які можуть бути застосовані органами банківського нагляду для окремого банку, з метою раннього попередження погіршення фінансового стану банку, визначення напрямів, що потребують регулювання [6].

Аналіз бізнес-моделі передбачає визначення ступеня прибутковості діяльності банку у короткостроковому періоді та можливості підтримання стратегічної стійкості банку у довгостроковому періоді.

Сьогодні Національний банк України здійснює рішучі дії в напрямі запровадження SREP-аналізу. Передусім це Постанова Правління НБУ № 47 від 02.05.2018 про внесення змін у «Положення про організацію та проведення інспекційних перевірок» [5], які враховують настанови Європейського банківського органу щодо організації єдиної процедури та методології процесу наглядових перевірок та оцінки (SREP).

Процес оцінки банків (SREP) є безперервним, здійснюється одночасно за всіма банками шляхом оцінки розміру ризиків та якості управління ними на підставі інформації, отриманої від підрозділів НБУ, аналізу наявних тенденцій у діяльності банків.

Оцінка банків (SREP) проводиться щорічно на 1 січня (з урахуванням змін). Актуалізація оцінки проводиться щокварталу на підставі аналізу змін кількісних показників та з урахуванням нової суттєвої нефінансової інформації. Відповідальним підрозділом за проведення оцінки банків (SREP) є Департамент банківського нагляду [3].

За результатами оцінки банків (SREP) визначається:

- стратегія нагляду за банком, у тому числі потреба в заходах раннього втручання;
- життєздатність банку на наступні 12 місяців та стійкість стратегії – на три роки;
- достатність капіталу та ліквідності для покриття ризиків;
- потреба в проведенні інспектування.

Щодо загальних підходів до проведення оцінки банків за методологією SREP, то передбачається чотири етапи (табл. 1) [3].

У рамках SREP-аналізу НБУ пропонує таку класифікацію бізнес-моделей банків [4]:

1. Універсальна – суттєві частки в активах та зобов'язаннях займають операції з юридичними, фізичними особами, іншими банками та небанківськими фінансовими установами.

2. Роздрібна – основну частку в активах та зобов'язаннях займають операції з фізичними особами; корпоративна – основну частку в активах становлять

Характеристика етапів оцінки на основі методики SREP

№	Етап	Характеристика
1.	Аналіз та оцінка бізнес-моделі	Оцінка життєздатності бізнес-моделі (viability): спроможність генерувати прийнятний рівень доходів протягом наступних 12 місяців, з огляду на значення показників ефективності, відповідність структури фінансування банку його бізнес-моделі, ризик-апетиту (схильності до ризику); оцінка стійкості стратегії банку (sustainability): спроможність генерувати прийнятний рівень доходів протягом щонайменше наступних трьох років згідно із затвердженою стратегією банку та бізнес-планом (у тому числі з урахуванням виконання стратегії банку в минулому)
2.	Оцінка рівня організації корпоративного управління та внутрішнього контролю	Ґрунтується на результатах оцінювання ефективності функціонування системи корпоративного управління у цілому, корпоративної культури та культури прийняття ризику, організаційної структури та функціонування органів управління, політики та практики винагород, системи управління ризиками, системи внутрішнього контролю, ризику AML
3.	Оцінка достатності капіталу	Визначення достатності капіталу (його розміру та структури) для покриття основних видів ризиків, притаманних діяльності банку протягом наступних 12 місяців, визначення заходів для врегулювання потенційної недостатності капіталу
4.	Оцінка ризиків ліквідності	Оцінка достатності ліквідних активів для покриття ризиків ліквідності та фінансування, визначення заходів, необхідних для врегулювання потенційного дефіциту ліквідності

кредити, надані юридичним особам, у зобов'язаннях превалюють кошти, залучені від юридичних осіб.

3. Корпоративна з роздрібним фінансуванням – основну частку в активах займають кредити, надані юридичним особам, у зобов'язаннях превалюють кошти, залучені від фізичних осіб.

4. Обмежене кредитне посередництво – частка наданих кредитів юридичним та фізичним особам є незначною (менше 30%) або основна частка кредитів надана обмеженому колу осіб, або активні операції профінансовано власними коштами.

Для проведення оцінки бізнес-моделей використовують кількісні (охоплюють аналіз співвідношення між прибутковістю та ризиками банку, концентрації осно-

вних його кредиторів, позичальників та пов'язаних осіб, конкурентоспроможність банку) та якісні показники (аналіз досягнення банком встановлених планових показників, їх реалістичність, репутаційні ризики, дотримання вимог та нормативів НБУ, ризики операцій із пов'язаними з банком особами) (рис. 1) [3].

У 2018 р. НБУ здійснив оцінку банків у рамках SREP за новою методологією, згідно з якою серед 40 середніх та малих банків більше ніж у половини фінансових організацій оцінки фінансового стану банків виявилися незадовільними. Поки основною проблемою для невеликих банків залишається відсутність стратегії розвитку та, як результат, нежиттєздатність бізнес-моделі [2].

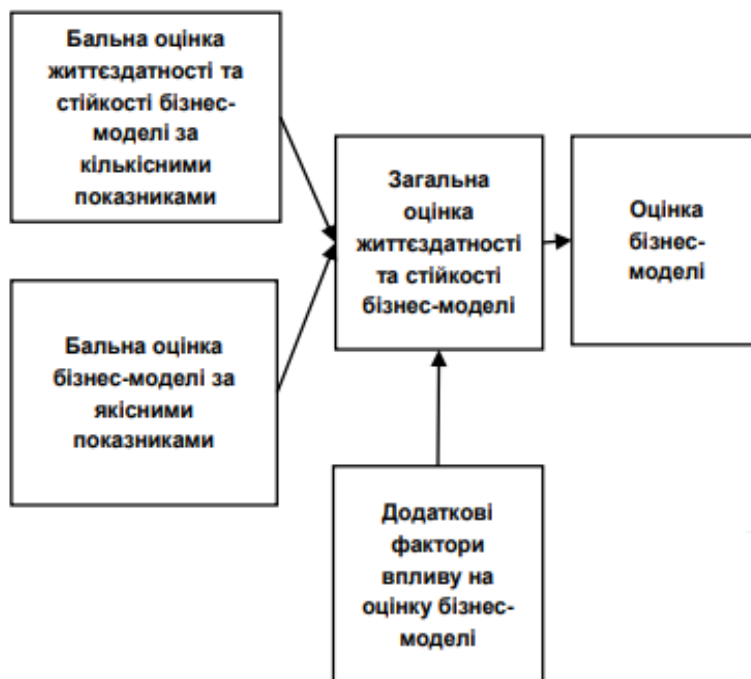

Рис. 1. Формування комплексної оцінки бізнес-моделі банків [3]

Таким чином, SREP-аналіз є загальною методологією, що гарантує об'єктивний та послідовний контроль на індивідуальній основі фінансового стану та фінансової стійкості банку виходячи з вибраної ним бізнес-моделі та сформованого профілю ризиків [1].

Висновки. На підставі проведеного дослідження можемо зазначити, що оцінка бізнес-моделі – це процес, який дає змогу оцінити ефективність функціонування банку на перспективній основі. SREP-

аналіз – це діагностика фінансового стану та фінансової стійкості банку, яка охоплює основні напрями роботи банку, специфіку його діяльності, бізнес-модель функціонування та профіль ризиків. Сьогодні розвиток такого аналізу та проведення оцінки життєздатності бізнес-моделей банків потребують подальшого вивчення, доопрацювання та адаптації до сучасного економічного і політичного середовища в нашій країні.

Список літератури:

1. SREP (supervisory review and evaluation process): Blessing or curse? URL : <https://www.bankinghub.eu> (дата звернення: 10.04.2020).
2. Каждый второй небольшой банк не прошел проверку НБУ. URL : <https://finclub.net/news/kazhdyj-vtoroj-nebolshoj-bank-ne-proshel-proverku-nbu.html> (дата звернення: 10.04.2020).
3. НБУ почав впроваджувати нові оцінки ризиків при обстеженні банків. URL : <https://news.finance.ua/ua/news/-/423958/nbu-pochav-vprovadzhuvaty-novi-otsinky-ryzykiv-pri-obstezhenni-bankiv> (дата звернення: 20.04.2020).
4. Аналіз бізнес-моделей банків у рамках Supervisory review and evaluation process (SREP). *Офіційний сайт Національного банку України*. URL : <https://old.bank.gov.ua/doccatalog/document> (дата звернення: 12.04.2020).
5. Про затвердження Положення про організацію та проведення інспекційних перевірок : Постанова від 17.07.2001 № 276 (редакція від 15.12.2018). URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0703-01> (дата звернення: 12.04.2020).
6. Синюк А.О. Оцінювання фінансової стійкості банків із використанням бізнес-моделей. *Науковий погляд: економіка та управління*. 2018. № 2(60). С. 176–188.
7. Стороженко О.О., Кухарук Н.С. Оцінка стану фінансової стійкості банку як одного з основних показників ефективності його діяльності. *Вісник Університету банківської справи Національного банку України*. 2013. № 3. С. 159–163. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/VUbsNbU_2013_3_33 (дата звернення: 12.04.2020).

References:

1. SREP (supervisory review and evaluation process): Blessing or curse? Available at: <https://www.bankinghub.eu> (accessed 10.04.2020).
2. Every second small bank did not pass the NBU verification [Kazhdii vtoroi nebolshoi bank ne proshel provrrku NBU]. Available at: <https://finclub.net/news/kazhdyj-vtoroj-nebolshoj-bank-ne-proshel-proverku-nbu.html> (accessed 10.04.2020).
3. NBU pochav vprovadzhuvaty novi otsinky ryzykiv pri obstezhenni bankiv [NBU began introducing new risk assessments at bank surveys]. Available at: <https://news.finance.ua/ua/news/-/423958/nbu-pochav-vprovadzhuvaty-novi-otsinky-ryzykiv-pri-obstezhenni-bankiv> (accessed 20.04.2020).
4. Analiz biznes-modelei bankiv u ramkakh Supervisory review and evaluation process (SREP) [Analyzes the business models of banks by the Supervisory review and evaluation process (SREP)]. *Official site of the National Bank of Ukraine*. Available at: <https://www.bank.gov.ua> (accessed 12.04.2020).
5. Pro zatverdzhennia polozhennia pro organizatsiiu ta provedennia inspektsiinykh perevirok: Postanova vid 17.07.2001 № 276 (redaktsiia vid 15.12.2018) [Board of the National Bank of Ukraine (2018) Resolution of the Board of the National Bank of Ukraine "On Approval of the Regulations on the Organization and Conduct of Inspections"] Available at: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0703-01> (accessed 12.04.2020).
6. Sinyuk A.O. (2018) Otsiniuvannia finansovoi stiykosti bankiv z vykoristanniam biznes-modeli bankov [Estimation of Financial Stability of Banks Using Business Models]. *Scientific View: Economics and Management*, no. 2 (60), pp. 176-188.
7. Storozhenko O.O. and Kukharuk N.S. (2013) Otsinka stanu finansovoi stiykosti banku yak odnogo z osnovnykh pokaznikov efektyvnosti iogo diialnosti [Assessment of the Bank's Financial Stability Status as One of the Main Indicators of its Effectiveness]. *Visnik Universitetu bankivskoi spravy Natsionalnogo banku Ukrainy* [Bulletin of the University of Banking of the National Bank of Ukraine], no. 3, pp. 159-163. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VUbsNbU_2013_3_33 (accessed 12.04.2020).